

COL·LECCIÓ DE DOCUMENTS DEL CONVENT DE SANT FRANCESC DE GIRONA (1224-1399)

TRANSCRIPCIÓ I ESTUDI DE
JILL R. WEBSTER*

AGRAÏMENTS

És realment difícil agrair adequadament a tots aquells que han ajudat en la confecció d'aquesta col·lecció de documents. En primer lloc, ens agradaria de mostrar el nostre aprecí als diversos arxivers de Barcelona i Girona que generosament han dedicat el seu temps i la seva experiència a prestar-nos ajut i sense l'assistència dels quals la nostra tasca hagués estat molt més llarga. Voldriem mencionar especialment el director de l'arxiu històric provincial dels franciscans de Catalunya. P. Josep Martí Mayor, O.F.M., arxiu on els documents són conservats; ens dedicà moltes hores quan iniciàrem el treball, facilitant-nos la documentació, ajudant i revisant la transcripció i donant-nos el seu suport i encoratjament. Hem contractat un gran deute d'amistat amb ell, per la forma en que ens ha ajudat, constant i pacient, en qualsevol ocasió en que ha pogut.

Així mateix, volem mostrar el nostre agraïment al P. James J. Sheridan del St. Michael's College de la Universitat de Toronto per les llargues i pacients hores dedicades a revisar la transcripció i assegurar que fos gramaticalment correcte, i per l'interés que prengué pel projecte en general; gràcies a ell no només han pogut ser eliminats molts errors del text, sinó que hem estat capaços d'acabar el treball.

* JILL R. WEBSTER és professora de la Universitat de Toronto, Canadà i especialista sobre diversos aspectes d'història medieval, sobretot de les obres de Fr. Francesc Eiximenis i la història dels Franciscans a Catalunya. Ha publicat en varies revistes espanyoles i estrangeres sobre aquests temes.

Hem de mostrar el nostre agraïment, igualment, a la professora Evelyn Rugg per dur a terme la difícil tasca d'escriure i tornar a escriure els documents a màquina. Li hem de manifestar el nostre reconeixement per les seves útils indicacions per a que el document fos presentat en la millor forma possible. La seva col·laboració ha avançat molt l'acabament d'aquesta obra.

Finalment expressem la nostra gratitud al Social Sciences and Humanities Research Council del Canadà que proporcionà els fons mentre vàrem estar treballant als arxius franciscans, i a la Universitat de Toronto que generosament ens ha dotat per a la presentació del manuscrit en la forma present. Sense el seu ajut financer, no sabem si hauriem pogut enllestir l'obra.

Ens agradaria remerciar l'encoratjament i el temps de totes aquelles persones que no hem mencionat per limitacions d'espai. Estem en deute amb tots aquells i amb qualsevol persona que de forma indirecta hagi col·laborat en el present volum; en reconeixement del considerable ajut que n'hem rebut ens plauria de dedicar-los aquest treball, tot i acceptant la total responsabilitat pels errors que inadvertidament hagin pogut esmunyir-se en aquestes planes.

PREFACI

El present treball aplega l'única col·lecció completa de documents franciscans dels segles tretze i catorze que es conserva de cap convent a la corona d'Aragó. Tenim consciència, és clar, que només reflecteixen una cara de la vida franciscana, però això és inevitable, ja que la documentació que hom preserva per la posterioritat és primordialment de tipus legal; però hem intentat d'omplir els forats que hi poguessin haver amb informacions extretes d'altres arxius i amb detalls coneguts d'altres cases franciscanes, per tal de poder esbossar un dibuix de la vida del convent gironí al llarg d'aquests segles. A més, hem afegit en apèndix una llista de frares que foren presents, en un moment o altre, en el convent, i reproduïm els registres d'ordenacions dels framenors gironins perquè creiem que així podrem tenir una idea del nombre de frares ordenats.

Hem procurat de mostrar que els franciscans de Girona es relacionaven estretament amb els residents de la ciutat, i especialment amb els que vivien al Mercadal, on era el convent. Farem palès que els frares menors es refiaren força del suport d'aquests ciutadans, no només en l'aspecte financer, sinò també a proveir vocacions, ja que molts franciscans proce-

diren de famílies establertes en el veïnatge del convent.

Hem trobat diversos obstacles en el transcurs de la nostra tasca preparant aquest estudi per a la publicació, i no ha estat pas el més petit el donar la versió catalana correcta dels noms originalment llatins. De vegades ens ha costat força establir el nom entre diverses formes diferents, o decidir en quins casos un cognom reflectia o no la professió de qui el duia; per aquesta raó, en moltes ocasions hem conservat la grafia original dels noms en els registres d'ordenacions, tret de quan és clar que dues formes diverses corresponen al mateix frare, cas on hem optat per la forma més comuna.

Els documents poden ser classificats en algunes categories principals, con donacions (7), vendes (20) i testaments (21). Sis els hem incluits resumits en el cos del treball, perquè es varen perdre o es van fer tan malbé que no els podríem transcriure prou acuradament; els resums els hem trets del llibre del segle XVII *Repertori de Actes del Convent de Girona*, que s'ha conservat en els arxius franciscans. Hem inclòs quatre resums fets per nosaltres de documents del període estudiat, però que per diverses raons han estat exclosos.

A fi d'eludir repeticions i escurçar uns textos excessivament llargs, hem omès les clàusules notariales quan es repetien per segona vegada. Advertim de les omissions en el text, i en donem una informació específica en l'apèndix. En ocasions, aquests formulismes varien lleugerament, sense que necessàriament canviï el sentit; hem pensat que seria prou útil fer la transcripció completa de tots els documents, i dipositar-la a l'arxiu històric provincial dels franciscans, en el carrer Santaló 80, Barcelona, a la disposició de tots els interessats en el tema.

Quatre dels documents que hem copiat havien aparegut ja en el llibre d'Antonio López *La provincia de España de los frailes menores*, Santiago 1915, pp. 345-352. Són el segon, el tercer, el quart i el cinquè, però la transcripció és nostra i hem fet certes correccions al text del P. López. Els documents 6, 18, 21, 37, 56 i 59 són els que presentem resumits, i corresponen als 24, 17, 10, 84, 82 i 31 del *Repertori*. Ens agradaria, també, fer constar l'extrema dificultat que presenta la lectura del document número u, especialment en els noms dels testimonis, poc clars en l'original. En el 23, les paraules «Et ego, dicta Maria» gairebé en el final, semblen una equivocació perquè hom es refereix a la persona amb el nom de Saurina, al començament del pergamí. En general, això sí, els documents s'expliquen ells mateixos. Si en el text hi ha paraules en català o semblen formades a partir d'un equivalent català, les hem subratllades per a indicar que el seu

ús no és habitual. Donem, encara, les mesures de cada pergami, sigui original o còpia, ja que pot interessar a aquells que estudiïn diplomàtica.

MÈTODE DE TRANSCRIPCIÓ

En la nostra transcripció hem respectat les grafies dels mots i la disposició dels textos, d'acord amb les *Normas para la transcripción y edición de textos y documentos del Consejo Superior de Investigaciones Científicas* (Madrid 1944), amb les excepcions següents:

- a) *i*, *y*, *j* són transcrites sempre com *j*.
- b) *r* o *s* llargues esdevenen *r* o *s* normals.
- c) hem transcrit pel seu valor fonètic en cada cas la *u* i la *v*, que hom usava indistintament com vocals o com consonants; per exemple, *vel* per *uel*.
- d) les lletres dobles al començament de paraula les hem transcrites senzilles.
- e) han estat desenvolupades totes les abreviatures i sigles.
- f) hem separat totes les paraules que a l'original eren unides, i unit les lletres o síl·labes d'una mateixa paraula que a l'original eren separades.
- g) hem usat les majúscules segons l'ortografia moderna.
- h) la puntuació és com es fa actualment.
- i) hem considerat cada document com una unitat, i hem mantingut la seva ortografia com una unitat, tret dels casos d'incompatibilitat. Aleshores adoptem la forma més freqüent en el document: *mihi* per *mihi* i *mihi*, o viceversa.
- j) entre claudàtors [] hem posat les lletres que calia afegir al text, perquè les havien omès.
- k) entre parèntesis (), les lletres o paraules que sobraven a l'original.
- l) a les formes clarament equivocades hem afegit *sic*.
- m) en casos de dubte a la lectura, hem posat un signe d'interrogació.
- n) reproduïm els noms propis tal com apareixen al document, però en la introducció els donem en català.
- o) en citar documents o obres de referència, emprem xifres àrabs o romanes segons com ho faci la font original.

ELS FRANCISCANS DE GIRONA

El segle tretze veié l'aparició d'una nova classe, la burgesia, noves institucions i, en conseqüència, noves actituds socials. La fundació de l'orde dels Frares Menors fou un aspecte d'aquest nou despertar, i la ciutat de Girona podria ser considerada un exemple força típic d'aquest desenvolupament a la corona d'Aragó: una població que reflectia algunes de les tendències pluralistes de la península ibèrica, amb una comunitat jueva puixant. Girona esdevingué un important centre per a les activitats de les noves fundacions religioses, com els mercedaris, carmelitans, dominics i franciscans. Cap d'aquests ordes no causà un impacte tan gran sobre la totalitat de la societat en els segles tretze i catorze com el dels franciscans. Això es degué al fet que ells foren els que més estretament copsaren la importància creixent dels mercaders, la dels nous professionals i la dels rics comerciants tan representats a Girona.

La present col·lecció de documents posa en relleu els lligams entre la ciutat i els frares, la generositat dels ciutadans de Girona, i el ràpid establiment d'una relació entre els frares i els rectors de les parròquies que, temps a venir, es desfaria enmig de sòrdids conflictes per drets econòmics i territorials. Aquest recull de documents és únic en la història dels franciscans; enlloc més no s'ha conservat una col·lecció tan completa d'aquests primers segles¹. És clar que només s'hi reflecteixen uns aspectes determinats de la vida quotidiana dels frares, ja que els detalls trivials de la rutina diària del convent eren massa coneguts per registrar-los-hi i, a més, no afectaven les relacions amb el món exterior; per això, tan sols els afers legals, incloent-hi plets personals, alguna vegada entre franciscans, necessitaven els serveis dels notaris, els arxius curosament preservats dels quals ens han fornït la major part de la informació del present treball.

Girona es distingeix per una altra raó: és l'única ciutat catalana d'on s'ha descobert evidència documental d'una visita de Sant Francesc². La devoció dels habitants de Girona probablement no era més gran que la d'altres catalans i, de fet, la tradició afirma que sant Francesc fundà força

¹ A l'ANTT de Lisboa i a l'arxiu històric municipal d'Oporto hom conserva una col·lecció inèdita de documents relatius a la casa d'Oporto. Un nombre sorprenentment gran d'aquests papers dels segles tretze i catorze són butlles papals.

² v. Jill R. Webster, «Tradiciones y datos medievales para la historia franciscana» *AIA* (1984), en premsa

convents a la Corona d'Aragó. Es diu que a Barcelona visqué al mateix lloc on s'establiria la primera casa franciscana a la ciutat, però, a l'inrevés que a Girona, mai no ha estat provat³. És un lloc comú de la història franciscana que sant Francesc fundà les primeres cases espanyoles; però la primera referència contemporània d'una visita seva a la península, de Tomàs de Celano, apareix a Girona⁴. La família Guerau, de la qual surt referència en els presents documents, reclamà l'honor d'haver donat hospitalitat al sant quan va visitar Girona; i sembla cert que la seva relació amb sant Francesc els prestigià, ja que més tard reivindicaren de l'ordre privilegis especials. Alguns anys després, Eiximenis, que es creu que fou nadiu de Girona, cita la vinguda de Sant Francesc a la ciutat⁵. Això mostra que la tradició local del començament del segle XIII, referent a l'estada del sant, era encara molt viva un segle i mig més tard. El fet que la família Guerau hagués hostatjat sant Francesc, sense cap dubte encoratjà altres ciutadans a acollir-ne els primers seguidors, que en aquella època no haurien tingut els recursos econòmics per a poder bastir un convent propi. Aquesta actitud, costum a altres llocs, només pot ser suggerida, ja que no tenim evidència documental que suporti aquesta hipòtesi. Efectivament, el primer document de la nostra col·lecció duu data de l'any 1224. No sabem que llavors ja hi existís un convent, per bé que l'àrea del Mercadal de què es parla seria incorporada més tard a la propietat dels franciscans. Per això podem creure que, en els anys vint, uns quants frares vivien en aquesta zona i hi tenien tracte amb els ciutadans, ciutadans que més tard els dotarien amb la terra i el suport econòmic necessaris per a edificar una casa pròpia. Sembla clar també que els primers frares foren rebuts amb entusiasme, car no hi ha indicis que la seva vida a Girona, a la primera meitat del segle tretze, hagués estat destorbada per consideracions com les que, el 1313, feren impossible a altres framenors de fer nit a Berga⁶. A més, els conflictes amb el clergat gironí semblen més tardans i menys nombrosos. Ja el 1245, la catedral i el capítol de Pamplona denunciaven els franciscans per herètics, pitjors que jueus o musulmans, i, en

³ v. Jill R. Webster, «Dos siglos de franciscanismo en Cataluña, el convento de Barcelona durante los siglos XIII y XIV», *ALA*, XLI (1981), p. 224

⁴ Webster, *op.cit.*, nota 2.

⁵ *Idem.*

⁶ v. Webster, *op.cit.*, nota 2.

conseqüència, com absolutament indesitjables que no es podia permetre d'establir-se dintre els límits de la ciutat⁷. L'absència a Girona de prejudicis d'aquesta mena segurament contribuï força a la llibertat que els franciscans tingueren per a adquirir terrenys i començar la construcció del seu convent.

El 1231 sembla que els treballs dels primers frares començaven a donar fruit, ja que Bernat Esteve, canonge de Girona, donà cases i un jardí en el Mercadal al ministre provincial de l'ordre, fra Joan, a fin que es pogués edificar un convent a la ciutat⁸. El fet que aquesta donació fos realitzada directament al ministre confirma, creiem, la nostra hipòtesi que no hi havia cap comunitat de framenors a Girona amb anterioritat a aquest dia; si bé també podria suggerir que, si hi havia frares residents en el Mercadal, no els era permès d'acceptar presents en nom de l'ordre.

Pla Cargol parla del Mercadal com una zona essencialment rural en el segle XIII, amb la seva parròquia i, a prop, el convent de monges de Sant Feliu de Cadins⁹. Sabem, de totes passades, que malgrat que aquesta àrea es va desenrotllar força més tard que la de l'altra banda del riu, ja pel 1231 hi residien un cert nombre de professionals i comerciants. Així l'església, que originalment depenia de Sant Feliu, i en duia el nom, amb el temps esdevindria parròquia de ple dret, primer sota l'advocació de santa Helena i després sota la de santa Susanna¹⁰. Encara més, a Fontanilles -en el Mercadal- ja hi havia un hospital, potser construït allí perquè no hi havia gaire població; les necessitats d'aquest hospital podrien haver jugat una part en l'atracció dels primers frares a la zona.

L'any 1231 estaven enfeinats en la construcció del seu convent i probablement l'any següent pogueren habitar-ne una part. La proximitat del molí citat en el primer document del nostre recull certament facilità l'elecció de l'emplaçament del convent, del moment que sense un subministrament suficient d'aigua un projecte tan ambiciós no s'hauria pogut dur a terme. Ens preguntem si els propietaris del molí, primer Alamanda, vídua de Pere Gros de Bovera, i més tard Bernat Gros, no donaren acolliment a alguns dels menorets mentre s'anava fent l'edificació.

⁷ J.N. Hillgarth, *The Spanish Kingdoms 1250-1516*, Oxford, 1976, I 1250-1410 *Precarious Balance*, p. 136. *Los reinos hispánicos, 1250-1516. I. Un equilibrio precario, 1250-1410*, Barcelona ed. Grijalbo, 1979, p. 165.

⁸ v. el segon document d'aquesta col·lecció.

⁹ Joaquín Pla Cargol, *Gerona histórica*, Gerona, 1945, 2ª ed., p. 61

¹⁰ *Idem*.

En el segle tretze, doncs, aquesta àrea tot just desenvolupada semblava oferir molt de camp per a les activitats dels frares mendicants. Cent anys després aquesta situació havia canviat força; l'estudi de Christian Guilleré sobre la pobresa a Girona indica que les fortunes del Mercadal havien declinat fins al grau que era considerat el barri més pobre de la ciutat¹¹. És possible que el creixement del convent accelerés aquest procés, ja que l'adquisició de les terres i propietats dels mercaders i comerciants que hi vivien contribuï inevitablement a la reducció de la població treballadora de la zona. Quan l'elegant convent, amb l'església gòtica i els jardins, fou enllestit, oferia segurament un contrast ben irònic amb la pobresa que Guilleré descriu, normalment els frares no eren tan rics com els seus edificis podien suggerir; de fet, se'ls descrivia freqüentment com *personae miserabiles* que mereixien, per aquesta raó, tracte especial¹¹. En l'actualitat podem tan sols imaginar l'esplendor de les cases del convent, ja que se'n conserva ben poca cosa: excavacions recents per a la rehabilitació de l'àrea, han descobert fragments de les parets, mentre que antiquaris han trobat arcs dels claustres i altres restes arqueològiques més petites al lloc del convent. Algunes d'aquestes peces es preserven actualment a museus locals, com el de Girona i el de S'Agaró, però la reconstrucció de la zona ha motivat que es tornessin a cobrir les parets novament.

Vora la dels franciscans, el germà orde de les clarisses també hi establí la casa¹². Altres ordes van ser atrets al Mercadal al llarg del tretze, potser perquè el veien com un centre urbà en ràpida expansió. Els mercedaris, per exemple, tenien un petit oratori i algunes cases a prop la parròquia i no gaire lluny del convent franciscà; quan volgueren expandir-se i construir-hi un edifici més gran, trobaren l'oposició dels frares menors, que objectaren que, per un privilegi del Sant Pare, no es podia aixecar cap altra casa religiosa a menys de 300 canes d'una de les seves¹³. Els mercedaris batallaren, però va ser endebades, i hagueren de traslladar-se a l'altra vora del riu, en el veïnatge de la casa dels dominics¹⁴; abans que poguessin fer-ho, probablement per necessitar diners per

¹¹ Christian Guilleré, «Assistance et charité à Gérone au début du XIVe siècle», *La pobreza y la asistencia a los pobres en la Cataluña medieval*, C.S.I.C., Barcelona, 1981, p. 193, republicat a Ch. GUILLERÉ, *Diner, poder i societat a la Girona del segle XIV*, Girona (ed. Ajuntament de Girona), 1984, p. 155.

¹² Pla Cargol, *op.cit.*, p. 70, i AHMG, Correspondència, 1331-1334, II, f. 18, on s'autoritza la fundació d'una casa per a 25-30 franciscanes, a discreció dels frares menors, amb data del 8 d'abril de 1331.

¹³ ADG, n^o G.2, 1304-1308, f. 22v (1) i (2), 11 d'abril, 1306.

¹⁴ Pla Cargol, *op. cit.*, p. 69.

al nou convent, els calgué de vendre's la propietat del Mercadal. Això no era tan senzill com sembla per tal com les cases havien estat concedides en emfiteusi pels dignataris de la catedral de Girona, i els impostos deguts havien de ser pagats abans de poder-les vendre. Els mercedaris reberen, el 1326, la llicència per tenir les cases avaluades per als impostos, i degueren pagar-los immediatament després, ja que sabem que el bisbe Pere d'Urrea els donà permís el mateix any per a començar el seu nou convent¹⁵.

Malauradament, els documents existents sobre els mercedaris no són prou nombrosos per poder precisar bé les seves activitats al llarg del segle XIII; això no obstant, la seva incapacitat per a bastir una casa permanent abans de 1326 suggereix que el seu desenvolupament fou molt més lent que el dels franciscans. Aquest fet, sens dubte, beneficià aquests darrers i els permeté d'explotar els recursos del Mercadal sense la interferència d'altres ordes religiosos. És curiós que gran part del suport econòmic dels primers anys els vingué de la catedral i de l'església col·legiata de Sant Feliu. L'orde franciscà mai no va estar subjecte a la jurisdicció del bisbe de la diòcesi; únicament responia davant de la Santa Seu, cosa que suscità disputes entre els frares i els capellans de la parròquia, que titllaven els menorets d'intrusos i els consideraven una amenaça contra la seva prosperitat. Hem citat abans el donatiu del canonge Esteve, però el 1234 un altre dignatari de la catedral, l'*archilevita*, els cedia terres que tenia a cens Arnau de Bescanó¹⁶. A canvi, es permeté a aquest darrer el dret de pas a través de la finca i s'hagué d'aixecar un mur de l'alçada d'un home que separés la resta de la propietat de l'eclesiàstic esmentat de la dels franciscans, sens dubte per prevenir incursions des de les terres dels frares, i perquè els límits quedessin ben definits; a la paret, s'hi féu una porta perquè els Bescanó poguessin accedir a la finca. Aquest domini formà part del territori jurisdiccional del bisbe de Girona, que la recent anàlisi de Ricardo García i María Vicenta Martínez ha demostrat que va ser molt gran en el segle catorze¹⁷. Encara que no disposem d'informació similar del segle anterior, bé podem suposar que el bisbe ja tenia jurisdicció sobre una àrea extensa.

Tan bon punt els franciscans hagueren adquirit l'espai necessari per a construir-hi el convent, l'edificació avançà ràpidament. Podem donar

¹⁵ Jaume Marquès i Casanovas, *Girona vella*, Girona, 1979, p. 69.

¹⁶ v. el document 3.

¹⁷ *Población, jurisdicción y propiedad del obispado de Gerona, siglos XIV-XVII*, Girona, 1976.

per fet que l'estructura bàsica de la casa estava enllestida pel 1263, gràcies, en gran part, a la diòcesi de Girona i als residents del Mercadal. Inicialment, els frares tenien probablement una capelleta o una església senzilla: el temple gòtic, del qual es digué que era un dels més bells de la seva època, amb la seva volta, els seus arcs finament tallats, les capelletes i altres ornaments, i que no va ser consagrat pel bisbe Ènnec de Vallterra fins al 1368, no estava edificat encara¹⁸. Ens n'arriba informació per alguns dels documents preservats en els arxius de l'ordre i que publiquem ací. El 1357, posem per cas, la reina Elisenda donava cert nombre de relíquies a la casa, que el guardià fra Guillem de Campllong rebia en nom de la comunitat; la reina estipulava que haurien d'ésser dipositades a la capella dedicada a les 11.000 verges, de les quals es deia que procedien¹⁹. És interessant d'observar la popularitat de la història d'aquestes verges, que de segur contribuï a la construcció de nombroses capelles dedicades a la commemoració del seu martiri; cosa que és ben sorprenent si sabem que mai no existiren i que la llegenda es basà en una interpretació paleogràfica errònia²⁰.

Per què, ens preguntem, la reina Elisenda trià la casa de Girona per a fer-li el donatiu? Tenim notícia que ella proveï la terra per al convent de les clarisses de Pedralbes, a Barcelona, i que era especialment devota de l'orde franciscà, però no hi ha cap evidència prèvia que demostrï una especial preferència per Girona. Hem de conjecturar, donc, que la reina havia sentit parlar de la visita de sant Francesc a la ciutat i, donat que al seu fill gran i hereu al tron d'Aragó l'havien fet Duc de Girona, va creure que el lloc més adient per a guardar les relíquies era Girona i no Barcelona, tal com hauria semblat més adient amb el seu comportament previ²¹. Certament, hom havia considerat el de Girona com a «lo segon co[n]vent de la província» el 1409²²; no és prou clar si això es refereix a la seva importància o a la seva antiguitat, però ens inclinem a pensar que els ciutadans de Girona el tenien en gran estima ja que un document concernent a un tal fra Bertran, que havia actuat escandalosament i desa-

¹⁸ P. Sanahuja, *Historia de la seráfica provincia de Cataluña*, Barcelona, 1959, p. 57.

¹⁹ v. els docs. 41 i 43. El document 26 també parla de la instal·lació del cadirat del cor de l'església franciscana.

²⁰ Sembla que es degué a una confusió entre les paraules llatines *miles* i *mille*.

²¹ Pla Cargol, *op.cit.*, p. 5

²² AHMG, Correspondència, n° 8, 1401-1402, 1409-1416, foli sense numerar.

creditava la casa, el contraposà amb l'excel·lent reputació del convent aquell any 1409.

El paràgraf anterior ens confirma que en el transcurs de dos segles els franciscans havien guanyat força influència i suport i eren molt ben considerats pels seus contemporanis. Quines havien estat les activitats que els havien permès d'adquirir aquesta reputació? Creiem que ens podem centrar en dos camps principals que inevitablement confluen en un de sol: la tasca espiritual i les seves activitats seculares. Mirem, en primer lloc, tots els usos als quals els edificis eren destinats. Sabem que, a més de l'església o capella, hi havia claustres, biblioteca i arxiu i un gran refectori. No podem dir quan van estar enllestides les diverses parts del complex; hem trobat nombroses referències del voltant de 1330 de l'ús que en feien els jurats de Girona per a les seves reunions, així que podem afirmar que en aquesta època ja s'havia finalitzat la construcció²³.

No hem estat capaços de trobar evidència que el rei hagués albergat al convent de Girona en alguna de les seves peregrinacions pel territori, però és sabut que acostumava de cercar estatge per a ell i per al seu seguici a cases religioses; s'ha demostrat que s'allotjà a diversos convents de framenors. En correspondència de l'hospitalitat, normalment, els frares rebien pagament per les despeses originades, a més d'una petita suma per a subvenir altres necessitats²⁴; si bé no hi ha res que ens confirmi que els jurats compensaren semblantment els frares, opinem que els deuriem donar suport de manera freqüent com a agraïment dels favors rebuts.

Els franciscans cediren lloc per a reunions del govern nacional i del local. Tingueren cura també de les propietats, en diner i en espècie, de ciutadans acabalats, com ho corrobora el document 20; hom dipositava documents a fi que els franciscans els guardessin i, sens dubte, se'n redactaren molts enmig d'aquelles parets.

²³ v. AHMG, Correspondència, 1334, f. 3 i cartes dels anys següents. Sabem, a més, que es varen fer ordenacions en el convent fins i tot quan no es tractava de franciscans. Una de les diverses reunions que es feren fou la que hi hagué entre fra Pons, abat de Sant Esteve de Banyoles i un notari —v. ADG G.44, n° 43, 3 de novembre de 1363, f. 116. El 8 d'abril de 1331 els jurats (Ramon de Gornal, Ramon de Banyoles, Bonanat de Tornavells, Jaume Palera, Bonanat Rovira i altres) convingueren en donar cinc-cents sous barcelonins als franciscans «in auxilium operis capituli quod nunc fit in domo dictorum fratrum» perquè es reunien sovint en la casa franciscana per a dur les finances de la ciutat; a causa que en aquell moment no tenien la quantitat, lliuraren un I.O.U.— v. AHMG, Correspondència, I, f. 88 (Ens hem valgut de les notes del p. Martí de Barcelona, citades a la nota 29).

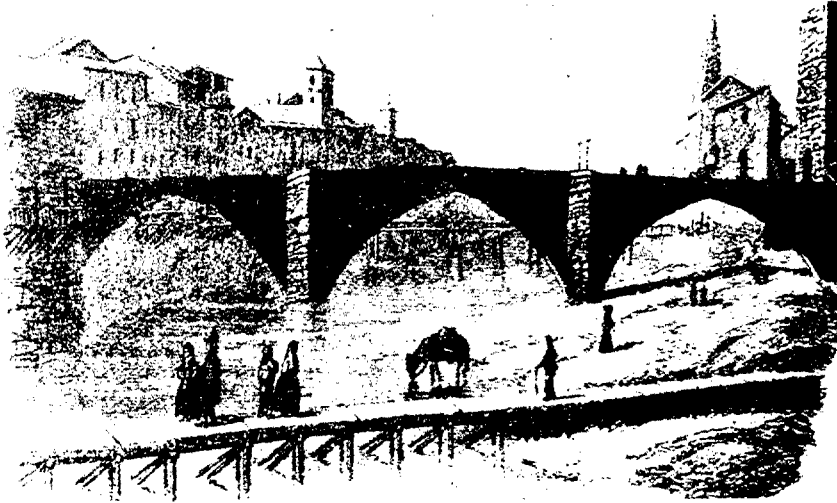
²⁴ Jill R. Webster, «Unlocking Lost Archives: Medieval Catalan Franciscan Communities», *The Catholic Historical Review*, LXVI, n° 4, octubre 1980, p. 548.

A Girona no hem trobat cap referència a activitats educatives dels frares, però n'hi degueren haver: els novicis havien de rebre instrucció en la seva fe, sobre l'orde i el paper que s'esperava que ells tindrien un cop fets els vots. Pensem, encara, que alguns frares es dedicaren a estudis més elevats, com Francesc Eiximenis, que sojornà cert temps en el convent de Girona²⁵. La gran biblioteca també dona suport a la idea que les finalitats educatives eren importants.

Hem vist anteriorment que els franciscans s'haurien relacionat amb aquells que s'ocupaven dels afers de l'estat i amb els responsables del govern municipal, i que igualment tindrien estreta relació amb els representants de la professió legal. Aquests fets expliquen, per força, la gran demanda que es feia dels frares en aquell temps, com a testimonis de documents, executors de testaments i garants de bona fe per tal que es realitzessin desigs dels testadors. Encara més, en ocasions hom requeri els framenors per fer d'ambaixadors o de missatgers, com a àrbitres en conteses i, en general, per servir de membres de la societat fiables, dignes de confiança.

La seva activitat espiritual hauria estat sol·licitada semblantment i una es pregunta d'on treien el temps per a complir totes les demandes que se'ls feien. Tenim proves que demostren que no sempre foren prou conscients en l'observació d'aquests compromisos i que en algunes ocasions s'oblidaren d'oferir les misses estipulades pels benefactors, i de commemorar aniversaris de defunció amb tot el detall que els testadors havien disposat. El document nº 42 conta que Dalmau de Font d'Ullastret, que sol·licitava de ser enterrat vestit amb l'hàbit franciscà i que es resessin pregàries pel descans de la seva ànima, també especificava que la seva petició constés en un missal o en un altre llibre per assegurar que no seria oblidada. Confessar, a més a més, els faria esmerçar tant de temps com visitar malalts i moribunds. No es limitaven a prestar consol espiritual, sinó que s'esperava que ajudessin a redactar les últimes voluntats i actuessin en nom del testador, com a executors alhora que garants que les disposicions del difunt serien dutes a terme satisfactòriament. En les nombroses festivitats tenien lloc celebracions especials i, de vegades, les processons omplien els carrers de les ciutats. La pregària i la meditació, les lectures espirituals i els serveis comuns els ocuparien també moltes hores; així vivien i es comportaven els frares franciscans medievals, si

²⁵ El 1357 va ser present a la reunió del capítol. v. Jill R. Webster «Nuevas aportaciones a los estudios Examenianos», *Ala*, 39, 1979, nos. 155-156, p. 453.

Convent de Sant Francesc de Girona en el segle XIX.

seguien el que establien els preceptes de l'orde. Probablement moltes d'aquestes obligacions es distribuïen segons les diverses habilitats i capacitats dels frares: si no s'hagués obrat així, no haurien pogut acomplir tot el que se n'esperava. Els noms d'uns mateixos frares apareixen una volta i una altra com a testimonis en documents, o fent de confessors, mentre que altres companys dels quals no tenim notícia, haurien estat relacionats amb el ministeri de l'atenció als malalts i als agonitzants.

Finalment, altres menorets es dedicarien inevitablement a la rutina del manteniment diari de la comunitat, les tasques domèstiques, la preparació del menjar i el cultiu de vegetals i fruita, sense oblidar l'elaboració del vi que el convent precisava. És versemblant que les feines pròpiament casolanes fossin executades pels germans llecs, si bé no hi ha res que provi que això ja era cert en els segles tretze i catorze. Sabem que els registres d'ordenacions existents no contenen els noms de tots els framenors coneguts, però, en vista que només arriben al 1326, i encara són incomplets, no podem concloure que els noms que hi trobem a faltar corresponguin a germans llecs i que mai no foren ordenats sacerdots; a aquestes consideracions, podem afegir que molts dels frares de l'època es traslladaven contínuament d'un lloc a un altre, i les seves ordenacions podien ser iniciades en una diòcesi i acabades en una altra. L'apostasia

era també problema, i coneixem casos de franciscans que, en comptes de deixar l'orde oficialment, s'estimaren més de fugir, i foren lliurades ordres d'agafar-los i tornar-los a la casa d'on s'havien escapat per tal de castigar-los²⁶. El segle catorze va ser el de les grans fams, causades per les adverses condicions meteorològiques, i el de les epidèmies, exacerbades per mesures higièniques molt deficientes. La Pesta Negra de 1348 serà el punt culminant dels desastres: els registres d'ordenacions de Girona recullen ben poques anotacions, un frare el 1348 i no gaires l'any següent, que representen una gran disminució respecte a altres períodes. Ben probablement, les baixes que la mort o la malaltia causaren degueren afectar el desenvolupament posterior del convent.

Com que la regla de l'orde els prohibia de manejar diners i de comprometre's en transaccions financeres, un procurador s'ocupava de tots els afers legals i comercials dels frares. Si bé ell havia d'intervenir en tot el que es relacionés amb el benestar de la comunitat, també s'esperava que hi fos present el guardià o un representant seu i sens dubte, hi hagueren disputes sobre determinades transaccions. Normalment a les decisions més importants només s'hi arribava després d'haver convocat capítol i el document final era firmat, a més del guardià, per tota la comunitat, com a conclusió de les deliberacions.

En general, així era la vida franciscana a Girona en els segles XIII i XIV. Donem ara una ullada al paper que feren alguns frares individualment, la forma en què les seves vides afectaren i van ser afectades per les famílies d'on procedien i de les que més tard se'n serviren. El primer franciscà de nom conegut per nosaltres tenia qualitats excepcionals per a la diplomàcia: Fra Desideri, que vivia a la casa de Girona el 1246, havia d'estar dotat amb grans virtuts, ja que el rei el requeria freqüentment per a dur a terme importants missions²⁷. La seva habilitat fou posada especialment a prova en el cas del bisbe Berenguer de Girona, ja que el rei manà li fos tallada la llengua; perquè, un cop penedit el rei, ordenà al franciscà que intentés de fer aixecar l'excomunió que pesava sobre el monarca, per bé que no es pogués compensar el cruel patiment causat al bisbe. En

²⁶ El 1289, el 1292 i el 1294, per exemple, hom donà autorització als oficials del rei a Menorca i a Eivissa per a capturar apòstates. V. ACA, RC, 81, f. 4v, 3 de gener, 1288; RC, 86, f. 126, 5 de juny de 1292; RC 92, f. 76, 21 d'abril de 1292 i RC 99, f. 62v, 30 de març de 1294. Hom havia autoritzat altres intervencions a València el 1305, Terol el 1310, etc.

²⁷ ACA, Pergs. de Jaume I, n° 1059, Barcelona, 20 d'octubre de 1246. V. a més Peter Linehan, *The Spanish Church and the Papacy in the 13th Century*, C.U.P., 1971, p. 78-79; versió castellana, *La Iglesia española y el papado en el siglo XIII*, Salamanca, ed. Universidad Pontificia, 1975, p. 171.

aquests temps, les relacions de Jaume I amb els franciscans semblen millorar molt, encara que no podem determinar si fou a conseqüència de l'incident que acabem de contar.

Si que podem afirmar que es concediren grans privilegis a l'orde, incloent-hi la cessió de terres per a la construcció de nous edificis; a més a més, el rei els prengué sota la seva protecció, com ja havia fet amb altres cases religioses. D'aleshores endavant, actuarien nombroses vegades com a emissaris i com a executors de disposicions reials, durant tota la resta del tretzè i el catorzè. Una altra figura prominent en aquest camp seria Eiximenis, i la seva estreta relació amb la casa d'Aragó li serviria d'ajut en més d'una ocasió²⁸.

No tenim cap més indicació de les activitats de fra Desideri, i desapareix de l'escena per a donar pas a un seguit de frares que tindrien una actuació prominent en la vida pública. De 1249 ens arriba el nom del primer guardià de la casa franciscana de Girona, fra Ramon de Castelló, de qui podem creure que procedia d'Empúries; d'ell, i de fra Arnau de Cadireta, en 1252, tenim només les referències en els documents 4 i 5, i haurèm d'esperar fins al darrer quart del segle tretze per poder esbossar un esquema de la vida i activitats dels frares de Girona. Fora dels documents de la present col·lecció, que ens exposen el creixement del convent i les estretes relacions que mantenia amb els seus veïns del Mercadal, només hem trobat dos altres documents dels anys cinquanta: en 1255, Valeri de Girona feu una deixa de 100 sous per a l'obra de la casa, i en 1255/56, Pere de Pedrinyà llegà la seva mula als frares²⁹.

La primera indicació del nombre de residents a la casa és de 1272, quan Guillem Jofre tresorer de la catedral, compra a Ramon de Cassà, procurador dels franciscans un cens sobre una propietat d'aquests darrers en el carrer de les fàbriques de Girona, i l'escriptura és signada per catorze membres del convent³⁰. Per comparació amb la casa de Barcelona a la fi del segle tretze, deduïm que aquests frares constituïen probablement la totalitat dels residents, amb la possible excepció d'un o de dos que es dedicarien a les feines domèstiques. Si això és cert, la quantitat

²⁸ v. Martí de Riquer, *Història de la literatura catalana*, Ariel, Barcelona, 1964, II, cap. 8.

²⁹ Arxiu Diocesà de Girona (=ADG), *Pia Almoïna*, Testaments, num. 30, document de 28 de febrer de (1255) 1256.

³⁰ ADG, *Pia Almoïna*, Girona, num. 66-67. El primer testament que indica una deixa als franciscans, *operi Minorum*, és el testament d'Ermessenda de Cassà, de 5 d'agost de 1237 ADG, *Pia Almoïna*, Testaments, num. 18, que els llegà 2 sous.

probablement augmentaria extraordinàriament el segle següent, com està provat que succeí a Barcelona³¹. Un any després d'aquesta venda es va fer el testament de Ramon de Castelló en el qual llegava a l'orde part de la seva participació en el molí, alhora que part de la seva casa i jardí en el Mercadal³². El seu nom suggereix que era de la mateixa família que el guardià de 1249: es tractaria, doncs, del primer cas que es podria connectar un frare amb la seva família a partir de documentació existent.

Examinem les vocacions franciscanes despertades entre la població dels voltants del convent i en aquelles famílies que donaven suport als frares. En primer lloc els Guerau, la família més il·lustre per a la tradició franciscana a Girona. Hem dit abans que sant Francesc s'estatjà a la seva residència en la visita a la ciutat que efectuà en el primer quart del segle tretze. En els nostres papers trobem referència a un membre de la família, Pere Guerau, que va vendre la seva propietat al Mercadal als franciscans³³. Era el lloc on havia estat acollit el sant, ens preguntem? Podem afirmar que els Guerau marxaren del Mercadal després de 1284 o 1285, potser a un barri més pròsper de la ciutat. La següent referència és del 1301 quan Joan Guerau signà en el testament de Ramon Renall³⁴. Nou anys més tard, Pere Guerau, tal vegada fill del venedor de la finca prop del convent i potser germà de Joan, va ser acusat d'haver ferit Pere de Bell-lloc; el seu fill Jofre apel·là al rei en nom del pare perquè amics de l'agredit, exaltats, es juramentaven per assassinar en Pere³⁵. Argumentava que el seu pare no havia tingut intenció de fer mal a Pere de Bell-lloc i que l'incident era tan sols un accident. De 1334 és una nova informació sobre els Guerau, en un document servat enmig de la correspondència municipal de l'època³⁶: Jofre Guerau, versemblantment l'home citat en el document de 1310, recorre als jurats per tal que intercedeixin pel fill davant dels frares, reclamant privilegis especials a causa de l'allotjament donat a sant Francesc en la seva estada gironina. La carta en qüestió

³¹ v. Jill R. Webster, «Dos siglos de franciscanismo en Cataluña», *op.cit.*, nota 3, p. 250-251. Hi deuriem haver, pel cap baix, seixanta frares a la casa de Barcelona el 1307.

³² v. el doc. 11.

³³ v. el doc. 15.

³⁴ v. el doc. 20.

³⁵ ACA, RC 145, f. 69, 1 d'agost, 1310.

³⁶ v. Webster, *op.cit.*, nota 2.

exposa el cas davant dels jurats: Joan havia entrat a l'orde, però no havia acabat el seu any de provació (noviciat). Sabem que el jove havia portat una vida de desordres i que, en la creença que no tenia vocació religiosa, havia portat una vida deixat el convent de Girona, per dedicar-se a viure la vida i gaudir de la seva joventut. Més tard, sembla, tal volta perquè la família l'empenyia a tornar o perquè es penedia de cor de la seva vida anterior, en Joan afirmava que volia tornar a vestir l'hàbit franciscà³⁷; el seu pare en destacava la contrició alhora que sol·licitava que se'l readmetés a la casa, per a reprendre la vida que tan desassenyadament havia interromput. El seu nom va ser inscrit en els registres d'ordenacions de la diòcesi de Girona el 1336, com a sotsdiaca. Si es tractava de la mateixa persona, podem concluir que Jofre Guerau reeixí en obtenir que al seu fill fos permès d'entrar novament a l'orde. De totes maneres, ens preguntem si la seva conducta canvià gaire i esborrà les seves imprudències, des del moment que no va ser ordenat prevere fins el 1344, un període molt més llarg del que era usual entre les ordenacions de sots-diaca i de sacerdot³⁸. Amb ell al convent de Girona hi havia un altre membre d'aquest clan tan apreciat, de nom Francesc Guerau, que suposem que era germà de Joan i que, pel que sabem, no tenia tendència a la vida de disbauxa i no donà motiu per a la invocació de privilegis especials en defensa dels seus fets. El seu procés d'ordenació seguí la pauta normal: sots-diaca el 1334, diaca l'any següent i sacerdot l'altre. A partir d'aquesta data, perdem la petja de la família Guerau.

Una altra família, lligada indirectament amb la casa franciscana a la ciutat, era una de les més antigues de Catalunya i potser també una de les més esteses. El castell de Malla havia pertangut al vescomte de Girona i diversos membres del llinatge havien estat figures prominents a la població ja des del despertar de l'edat mitjana; igualment, altres branques de la família s'havien establert a Vic i a Barcelona. La primera vegada que

³⁷ v. AC, Barcelona, div. D, Cap. 3 - 76, 1362. Innocenci VI, en una butlla papal adreçada als diaques, cardenals i al guardià dels franciscans de Girona que tracta de fra Joan Cervera, un acòlit, que havia tornat a l'estat laical en trobar l'orde massa dur. Per la seva conducta profana havia estat excomunicat, càstic que el Papa pensava que era excésiu en aquell cas, vista la fragilitat humana; així, si el guardià el volia absoldre dels seus pecats, el Sant Pare disposava que fos restaurat en l'estat de gràcia després d'un període probatori de sis mesos. La diferència entre aquest cas i el de Joan Guerau sembla raure en el grau de les faltes —en la situació de Joan Guerau semblava més escaient una súplica familiar. Només el Papa podia perdonar o fer perdonar Joan Cervera, de totes formes. Els Cervera tenien una propietat ben gran en el Mercadal, vora els horts dels franciscans. v. el doc. 12. Podem creure que el Joan Cervera al·ludit és un descendent d'aquesta família.

³⁸ La lista dels frares ordenats indica que la majoria eren ordenats sacerdots a l'any o als dos anys d'haver rebut els ordes menors.

hom pot associar-la amb els franciscans és en una data tan llunyana com el 1250³⁹. Tradicionalment, els Malla havien prestat suport als dominics, però gràcies a l'enllaç amb els Eiximenis entraren en relació amb els frares menors; Guillem Eiximenis tingué una posició distingida en la societat gironina i va ser enterrat a la col·legiata de Sant Feliu, com es desprèn del testament del seu fill Jaspert⁴⁰.

Els seus dos fills, Jaspert i Francesc, semblen representar les dues branques de la família, el primer traslladant-se a Barcelona i esdevenint-hi extraordinàriament ric, i el segon romanent a Girona i fent-hi de vanover i perpunter⁴¹. Si resseguim els descendents, molts d'ells gent prominent en assumptes religiosos i seculars, arribaríem a la fi del XIV i començament del XV, moment en què estaven aliats a les més prominents estirps barcelonines. Entre els més anomenats dels Malla hi ha en Felip de Malla, potser el més famós d'entre tots ells, important escriptor i teòleg.

Semblantment, si estudiàvem altres membres de la família Eiximenis, crec que podríem seguir la pista de l'ascendència de fra Francesc fins l'avantpassat vanover; malauradament, la informació existent no ens capacita per a determinar exactament la relació del frare amb cap de les dues branques de la família, sigui la de Barcelona o l'altra, però és provada, creiem, la seva pertinença al llinatge i uns orígens de classe mitja⁴². Hom ha fet hipòtesis sobre una possible ascendència jueva del frare, però no podem adduir cap prova, ni per afirmar-ho ni per negar-ho. Podem afirmar, això sí, que als voltants del convent franciscà vivien diverses famílies jueves; un exemple podria ser Solomon, fill de Vidal de Dolça, que el 1249 vivia paret per paret amb Bernat de Déu al Mercadal⁴³; o, el

³⁹ v. AC, Barcelona, Est. 15 (Dones), 192, 30 d'agost de 1250. Maimona, la vídua de Bernat de Malla, llegà 500 sous per a la feina dels franciscans de Barcelona, per a que poguessin fer un altar a sant Jaume i dotar-lo amb un calze d'argent, vestimentes sacerdotals i altres ornaments, amb 30 sous per al manteniment diari. (Agraïm l'amabilitat del rev. Josep Baucells i Reig, de l'arxiu de la catedral de Barcelona en sotmetre aquest i altres documents a la nostra atenció). La primera referència que hem trobat als Malla a Girona és del 1263, v. doc. 8.

⁴⁰ Jill R. Webster, «Notes biogràfiques sobre Fra Francesc Examenis, franciscà gironí», *Miscel·lània Aramon i Serra*, II, Barcelona, 1980, p. 597. Volem assenyalar que Medalia és la forma llatinitzada de Malla, i que el Medalia citat en aquest article és de la mateixa família.

⁴¹ Webster, *op.cit.*, nota 40, p. 598.

⁴² Webster, *op.cit.*, nota 40, i «Nuevas aportaciones a los Estudios Examenianos. Francesc Examenis, OFM: su familia y su vida», *ALA*, XXXIX, 1979, pp. 429-438.

⁴³ v. docs. 4 i 5.

1291, un dels testimonis de la venda de la casa de Brunisenda als franciscans, Vidal de Vinyals, *fourater* jueu o de nissaga jueva⁴⁴. Documents més tardans de la nostra col·lecció mencionen els Vinyars, però els noms de fonts ja no són jueus. Seria un disbarat pensar que es tracta d'una de les famílies que es van convertir al cristianisme després dels sermons franciscans que tant d'enrenou causaren el 1279? És sabut que els frares predicaven amb un entusiasme i una vehemència tan grans, que els jueus que escoltaven els sermons sovint estaren en perill de ser linxats per una multitud histèrica de cristians que també hi havien assistit.

Una altra família prominent va estar llargament vinculada a l'orde, els Cruïlles; tenia nombroses branques i propietats arreu de Catalunya. Gilabert de Cruïlles, bisbe de Girona, morí el 1335; Bernat de Cruïlles va fer de conseller de Jaume II i d'administrador de les últimes voluntats del seu pare Gilabert (IV)⁴⁵. En el testament constava que els franciscans havien de rebre 1.000 sous, que aparentment els costà d'obtenir, cosa que devia ser habitual a l'època; Ramon de Banc de Besalú, semblantment, tampoc no percebé la totalitat dels mil sous que també li havia llegat⁴⁶. El 1313, una apel·lació de fra Pere de Palou de la casa franciscana de Girona en nom del demandant, aconsegueix que el rei mani a Bernat de Cruïlles que pagui del tresor reial els 400 sous deguts a Ramon. Cal fer ressaltar que fra Ramon de Banc apareix el 1347 en els registres d'ordenacions de Girona com a membre de la comunitat del Mercadal; pensem que possiblement era el fill del beneficiari del testament de Gilabert de Cruïlles. En 1315, el rei escriu als seus oficials a Girona en defensa de la reclamació franciscana dels mil sous llegats per Gilabert i els demana que es posin en contacte amb Bernat de Cruïlles, que ha de pagar el deute amb diners del *concambium* o permuta entre Bernat i el rei⁴⁷. Hem d'entendre per les dues reclamacions que Bernat de Cruïlles no tenia prou capital per a pagar les sumes heretades per Ramon de Banc i els franciscans, o hem d'interpretar el retard en el pagament com a renitència del fill a complir les disposicions del pare? Gosàriem afirmar que la bona voluntat de Bernat probablement no es qüestionava, sinó que, malgrat la seva considerable fortuna, no disposava de prou liquiditat perquè estava compromès en diversos afers territorials i financers. El testament d'un

⁴⁴ v. doc. 17.

⁴⁵ v. ACA, RC, 156, f. 97v., 8 de juliol de 1315.

⁴⁶ v. ACA, RC, 153, f. 27, 30 de maig de 1313.

⁴⁷ v. la nota 45.

altre Bernat de Cruïlles, datat el 1366 i servat per l'orde, serà reproduït més endavant⁴⁸. Aquest document explica amb força detall una sol·licitud de Bernat demanant que els seus ossos fossin duts al cementiri dels franciscans i sebollits a la tomba que contenia els del seu germà Jofre Gilabert; s'hi havia d'erigir una gran làpida gravada amb les armes dels Cruïlles. Encara en l'actualitat, una de les sepultures d'aquest període conservades és la de Jofre de Cruïlles. Una ullada als contractes matrimoniales entre aquesta família i altres destacats ciutadans gironins revela molts cognoms que apareixen sovint entre els frares dels segles tretze i catorze, i entre els benefactors del convent a l'època. Per exemple, el 1342, fran Berenguer de Cruïlles va ser ordenat sots-diaca, i així sabem que residia en el convent franciscà.

La notaria de la família Taialà es relaciona estretament, i sovint, amb els Cruïlles i els franciscans. En 1283 Ramon de Taialà i Gilabert de Cruïlles, pare del ja citat Bernat, prengueren part al consell de l'infant Alfons, regent dels estats de la Corona d'Aragó en l'absència del seu pare⁴⁹. Molts dels testaments de la nostra col·lecció van ser redactats per un o altre representant d'aquesta família de notaris. Si no hagués estat per la cura que les notaries de l'època, la dels Taialà posem per cas, posaren en preservar les transaccions que registraren, molta de la informació existent sobre la vida medieval s'hagués perdut. Enmig dels documents conservats en els seus llibres, en trobem força que es refereixen a franciscans individualment, per bé que en general la participació d'aquests frares va ser més legalista que no altra cosa, ja que actuaven com executors o garants de testaments, o fent de testimonis en transaccions financeres. Un d'aquests documents, curiosament, ens conta l'interessat plet entre dos frares que residien a la casa de Girona, frares que havien estat guardians o superiors del convent, i que surten en els registres d'ordenacions. Al temps de la disputa fra Francesc Gener era lector del convent de Girona i, un dia de l'agost de 1370 a l'hora de la recreació, estava esperant un confrare quan el guardià fra Pere de Pont comparegué fet una fúria. En entrar, tancà la porta del claustre amb un cop tan fort que llançà fra Francesc al terra; aquest s'encolerí tant per l'acció del guardià que agafà fort una altra porta de manera que el guardià no pogués tancar-la. Tots dos van fer força, i el guardià agafà un drap i un orinal molt pudent i els

⁴⁸ v. el doc. 44.

⁴⁹ Santiago Sobrequés i Vidal, *Societat i Estructura política de la Girona Medieval*, Curial, Barcelona, 1975.

llança a sobre fra Francesc⁵⁰. Podem inferir, doncs, que hom podia fer les necessitats naturals en un lloc del claustre. L'incident, aparentment, no podia ser resolt ni pels dos afectats ni per la comunitat, així que calgué la intervenció dels advocats. Aquesta feta ens fa present la violència típica de l'Edat Mitja, que afectava gent de tota condició, incloent-hi aquells que tenien per primer objectiu el vetllar pel benestar espiritual dels seus contemporanis, és a dir, els ordes religiosos i el clergat secular. També ens il·lustra sobre la propensió que tenien els homes del catorzè a recorre a la llei per coses que a nosaltres ens semblen nicieeses. En el mateix volum on hi ha el plet entre fra Francesc i fra Pere, també és registrat el testament de Pascola de Gener, la mare del ja anomenat Francesc Gener, vídua. El garant del testament és un franciscà prou conegut, fra Guillem de Camp-llong, l'home que rebé en nom del convent les relíquies de les onze mil verges, ofrena de la reina Elisenda. També hi apareixen en el document els noms de dos frares més: Pere de Gornal i Joan de Roure, que algun temps després esdevindrien superiors o guardians de la casa⁵¹. La família Gornal és un altre clar exponent de devoció a sant Francesc, ja que la germana de Pere de Gornal, sor Francesca, va entrar a l'orde de les clarisses. Pensem que el pare d'ells podria ser l'home acusat el 1305 d'haver-se apropiat indegudament diners del seu pare, Berenguer de Gornal⁵².

És indubtable que els franciscans gaudiren del favor de nombroses famílies de Girona en els segles XIII i XIV, i que moltes d'aquestes famílies havient residit originalment en el Mercadal, com ja hem vist. Fruit de la seva generositat va ser l'esplèndid convent aixecat entre l'Onyar i Fontanilles, en una finca que s'estenia des dels límits de la parròquia de Santa Susanna fins a l'àrea immediatament adjacent al vell hospital. Va ser precisament quan l'orde ja s'havia establert que els framenors trobaren més dificultats; més que no pas en els primers anys. El problema més habitual era que no els pagaven llegats que els pertocaven, i els frares havien de recórrer al rei per obtenir-los, com en el cas de Gilabert de Cruïlles⁵³. El 1292, en una controvèrsia sobre l'herència de Guillem de

⁵⁰ Jill R. Webster, *op.cit.*, nota 24, p. 538.

⁵¹ v. Jill R. Webster, «Els orígens socials dels franciscans», *Actes del Segon Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-Amèrica*; Yale, 1979, publicat a Montserrat el 1982, p. 419 i AHPG, notari Berenguer Capella, g. 2, n° 9, 31 de maig de 1371.

⁵² v. ACA, RC, 137, f. 16, 9 de novembre de 1305. La referència a la germana monja es troba al AHPG, Anon, G. 10, n° 11, 20 d'agost de 1377. Ramon de Gornal va ser un dels jurats de Girona el gener de 1333 (v. la nota 23).

⁵³ v. la nota 48.

Palera, els menorets són conceptuats *personae miserabiles* que hom no pot privar dels seus recursos, això és, els cabals del llegat. Aquí s'escau de recordar que els frares com individus tenien prohibit per la seva regla de percebre directament diners; havien d'actuar a través del procurador que els defensava els interessos.

Més preocupant que el no-pagament de les herències eren potser les violències que sovint havien de sofrir. Tenim coneixement del robatori de llençols i altres paraments de llit que diversos *Francigenas* van cometre al convent en 1285⁵⁴. Els francesos havien posat setge a Girona aquell any, en una de les seves temptatives per envair la Corona d'Aragó i ens preguntem si aqueixos *Francigenas* no serien unitats esparses de l'exèrcit francès cercant provisions. Dos anys més tard el rei dictà una ordre prohibint, sota pena de mort, que dominics o franciscans deixessin les seves terres sense permís⁵⁵. Tenia por que els frares dels dos ordes, que responien directament al Sant Pare, actuessin com a espies en detriment de la Corona d'Aragó? Certament, en ocasions havien fet de missatgers papals, i és factible imaginar que no sempre hom hi confià en matèries d'interès nacional.

La vida dels franciscans gironins sembla que va ser relativament tranquil·la. El fet que un frare com Jofre Foixà, el trobador que primer usà el mot *catalanesc* per designar la parla catalana, i que més tard es va fer benedictí, tingués prou lleure per a dedicar-se al món de les lletres, abona la nostra suposició⁵⁶. El convent fou també dipòsit d'objectes de valor i documents i, deixant a banda els *francigenas*, interessats només en satisfer les seves necessitats materials immediates, no tenim notícia que altres malfactors entressin en el convent, o que els objectes confiats a la salvaguarda dels frares estiguessin en perill en alguna ocasió. L'ambient general del segle catorze, per bé que més pacífic que el del segle precedent, mostrà els símptomes d'una forta crisi econòmica, deguda a les males condicions climàtiques i a les epidèmies que afligiren Girona els primers anys de la centúria; els anys trenta la falta de menjar esdevingué penosa i la paciència dels ciutadans arribà a un punt de trencament. Com a conseqüència directa d'això hom podia oir renecs amb el nom de Déu unit amb determinades parts del cos. Els franciscans els consideraren

⁵⁴ ACA, 63, f. 21, 13 de gener de 1295. v. també P. Sanabruja *op. cit.*, nota 18, p. 57

⁵⁵ ACA, RC, 71, f. 129, 12 d'octubre de 1287.

⁵⁶ A. Rubió i Lluch, *Documents per a la història de la cultura catalana mig-aval*, Barcelona 1908, I, 12-13, i Pla Cargol, *op.cit.*, p. 74.

blasfems i posaren en guàrdia els feligresos contra ells per mitjà de sermons força vehements; tant insistiren, que alguns ciutadans se'n queixaren als jurats. Tres d'aquests darrers escoltaren els sermons i no hi veïeren res malament⁵⁷; imaginem, doncs, que la reclamació va ser relegada a l'oblit i que no es prengueren mesures, ja que no hem trobat més correspondència referent a l'afer. Les epidèmies seguiren i, el 1348, grans quantitats de persones moriren en la pitjor de totes, la Peste Negra. Els registre d'ordenacions, ja ho hem dit, posen en evidència una important disminució en les ordenacions en els anys 1348 i 1349, i podem creure que l'epidèmia cobrà la seva part de vides de franciscans.

A mitjans del segle catorzè els franciscans semblen haver assolit el seu zènit d'influència a la ciutat. Altres ordes, com el dels carmelitans, han esdevingut importants a Girona, i els residents del Mercadal tenen menys tolerància a l'expansió dels framenors. El 1324, per exemple, es produeix el conflicte amb Ramon Calvet, el jove, per una peça de terra entre l'església i l'Onyar. L'orde la vindica però Ramon pot provar que se'l permeté d'edificar-hi⁵⁸. Malgrat tot, els frares consideren que se'ls havia tractat injustament i recorren a l'arbitratge dels tribunals; la terra en qüestió devia ser important perquè els permetria d'estendre la seva propietat encara més. L'infant Pere dictà un interdicte el 1334 prohibint que hom tingués escombraries o lli pudent als horts adjacents a la casa franciscana⁵⁹. Ens preguntem si una de les raons del plet amb Ramon Calvet no tindria relació amb això, ja que el lli, quan s'asseca, emet olors fortes i desagradables, que possiblement infectarien el convent dels franciscans.

Fins i tot els procuradors dels frares tenen problemes en aquesta època. Tradicionalment, en agraïment pels seus serveis a l'orde, no se'ls feia pagar impostos i tampoc se'ls cridava a fer el servei militar. Però el 1313, en el cas de Bonanat Carbonell, l'oficial del rei, Pere Tribó, no respectà aquests privilegis i exigí el pagament dels impostos que devia⁶⁰. Va caldre la intervenció reial perquè l'afer es resolgués favorablement al procurador. Hem de creure que el favor que havien gaudit els franciscans en

⁵⁷ AHMG, Correspondència, I, 1336-1337, f. 73. La carta va ser adreçada a fra Francesc Gener, v. la nota 50. Creiem que l'altre fra Francesc era de la mateixa família, encara que no ho podem afirmar.

⁵⁸ ACA, RC, 184, f. 95, 25 de setembre de 1324. El 1399 el rei Martí concedí una casa i el terreny adjunt als franciscans per a que poguessin tornar a aixecar el molí. (AHMG., llig. 1, XXV-2, 22 d'abril de 1399). Era aquesta, potser, la terra que els franciscans reclamaven a Ramon Calvet el 1324, o era el molí citat en el document 1?

⁵⁹ ACA, RC, 187, f. 96, 18 de novembre de 1334. La mateixa injunció apareix a AHMG, Correspondència, I, f. 95v. i II, f. 126, 17 de novembre de 1334.

⁶⁰ ACA, RC, 151, f. 48, 28 d'abril de 1313.

el passat començava a perdre's? O hem de suposar que només són casos aïllats i que no són prou representatius de la situació real? Sens dubte, l'augment de la participació dels ordes mendicants en la vida gironina es traduí en més crides a la generositat dels ciutadans, en un període de temps difícils, amb menys riquesa per a distribuir. Així, les provisions que el 1361 van rebre els franciscans, els dominics i els carmelitans, no palesarien aquesta tendència a la baixa de les fortunes gironines? Els tres ordes reberen carn, espècies, medicines, roba, vi, gra i altres subministraments del bisbe de Girona⁶¹. No hem trobat altres referències a que es donguessin provisions als ordes mendicants i segurament la generositat del bisbe tingué per causa el que vivien en una mala època. També és possible que, més que una subvenció per a ajudar els convents en un moment difícil, es tractés d'una compensació per l'ús dels seus locals per a reunions públiques: hem explicat anteriorment que els franciscans acolliren en el seu refectori tant la reunió del capítol de la catedral com el consell dels jurats de la ciutat des del 1334 endavant. Els darrers anys del segle catorze foren difícils per a Girona i per a la resta de Catalunya. La gran fam del 1333 havia estat seguida per les epidèmies, que culminaren en la Pesta Negra de 1348 que, a més de delmar la població, limitaren molt les activitats dels franciscans, a causa que els privaren dels recursos materials i humans necessaris per a mantenir el nivell d'actuacions dels anys precedents. A més a més dels problemes causats per les plagues, com les poques ordenacions per exemple, el 1385 tropes franceses assetjaren novament la ciutat, aquest cop en suport de les reclamacions del comte d'Empúries⁶². Finalment, la persecució dels jueus, comú a altres llocs de Catalunya, començà a notar-se en el call gironí els darrers anys del segle⁶³. Pel que sabem, els franciscans no van estar-hi directament involucrats; a tot estirar, se'ls podria imputar d'haver escalfat l'ambient. La nostra col·lecció de documents només toca el tema de passada i, de fet, és aliè als objectius del present treball.

CONCLUSIÓ

La documentació dels segles tretze i catorze conservada a l'arxiu franciscà de Girona ens proporciona prou dades per a saber que els primers menorets gironins eren conscients de la importància de portar regis-

⁶¹ ADG, n° 39, G. 40, 6 de maig de 1361, f. 224 i ss.

⁶² v. Pla Cargol, op.cit. p. 66.

⁶³ v. J.N. Hillgarth, op.cit., II, p. 137.

tres detallats, i que per a aquest fi, es varen valer dels serveis de les millors notaries de la ciutat; però tota col·lecció de documents té limitacions: aquesta té l'inconvenient que els documents preservats destaquen únicament determinats aspectes de la vida diària i en deixen altres sense tocar. Les vendes i donatius de terra i béns en general que marcaren els primers anys de presència franciscana a Girona reflecteixen, creiem, el progrés regular que l'orde estava fent, no només a la ciutat, sinó també arreu de Catalunya. Semblantment, els llegats de ciutadans prominents, malgrat les dificultats freqüents que tingueren els franciscans per a cobrar-los, fan ressaltar la importància social dels frares en els segles tretzè i catorzè. El suport principal per a les seves activitats procedia de comerciants rics o dels nous professionals; com ja hem dit anteriorment seria possible que això es degués a que aquesta gent residia al Mercadal, i que en traslladar-se a zones més pròsperes de la ciutat apressessin el declinar del Mercadal i potser el dels franciscans gironins.

La fortuna dels frares del temps estigué irrevocablement lligada a la dels que els donaven suport; així que els problemes econòmics dels mercaders i comerciants de la ciutat inevitablement es reflectiren adversament en la seva capacitat per prestar suport al convent. Els frares, com altres ordes que també patiren una reducció de les subvencions dels ciutadans de Girona, hagueren de reduir algunes de les seves activitats durant els pitjors anys de la crisi econòmica dels cinquantes.

En la nostra introducció del present recull de documents, per tant, hem intentat d'il·lustrar l'efecte de pèndol que creiem caracteritza el progrés inicial dels franciscans a Girona. Els primers anys van ser representats per un creixement similar en establir-se altres ordes a la ciutat i en empitjorar les condicions econòmiques en general, com a resultat de les fams i les malaties; a la segona meitat del segle catorze hi havia més gent per compartir que no pas gent per a donar.

Opinem que el 1400, en comptes de representar l'inici del *Milennium*, com insinuaren Eiximenis i els franciscans espirituals, va ser un moment de canvi en l'evolució de tots els ordes religiosos a Girona, incloent-hi els framenors⁶⁴. Nosaltres esperem que el present treball, a més de contribuir

⁶⁴ Idem. p. 105/6. Creiem que malgrat que la qualitat de la vida dels frares s'havia deteriorat després de 1399 i que la seva prosperitat material havia augmentat, l'actitud envers ells havia variat, potser per diverses raons. L'orde mateix s'adonava que molts dels seus membres s'apartaven de la pietat de Sant Francesc i els seus primers seguidors, així que un moviment de reforma començà a la fi del segle catorze. No seria fins 1415 que els observants franciscans foren oficialment reconeguts i a Girona no hi ha evidència que la casa modifiqués el seu antic estil de vida. Altres ordes mendicants seguiren aviat l'exemple dels franciscans, i per bé que en algunes ocasions aquests intents de recrear la pietat dels primers frares van ser afortunats en altres només serviren per a mostrar el molt que s'havien apartat de la regla, establerta en el cas dels franciscans el 1221.

a una comprensió millor del desenvolupament inicial de la comunitat franciscana a Girona, serà útil per als estudiosos que intentin de recrear l'ambient d'un important centre urbà medieval. És amb aquesta intenció que hem assajat de mostrar que la prosperitat secular és part essencial en el desenvolupament d'un orde religiós medieval, i creiem que l'exemple més típic de relació entre la ciutat i els frares, a Girona, es troba en el nostre aplec de documents, únic pel que fa als ordes mendicants.

Traducció de l'original anglès de Jordi Roqué

APÈNDIX DOCUMENTAL

I

4 agost 1224.

Alamanda, vídua de Pere Metge de Bovera, ven a Bernat Gros el molí enrunat de Picalmill, situat a Peralada, pel preu de sous melgoresos.

A.H.P.F. pergami original (9 × 21 cm)

Sit notum cunctis quod ego, Alamanda, uxor que fui Petri Medici de Boveria, per me et per omnes meos bona fide sine omni dolo, voluntate et consilio Berengarii Targenove et Stephani Fornarii et Iausperti Barutelli et Guilielmi de Sancta Cruce et Arnalli Olibe, manumissorum viri mei Petri Medici olim defuncti, vendo modisque omnibus inrevocabiliter evacuo et in presenti perfecte vendicionis titulo trado tibi Bernardo Grossi et tuis omnique progeniei tue vel posteritati, aut cui dare, dimittere sive alienare volueris ad omnes tuas tuorumque voluntates nunc et in perpetuum vita et morte faciendas, omnem partem meam, scilicet medietatem ab integro totius molendini destructi de Pixalmill et casalis et clausi in quo fundatur molendinum cum omnibus suis adempramentis et in se habentibus et et salitatio et arboribus fructiferis et infructiferis et resclausis et cabiesis et regeriis, et cum omnibus melioramentis sive hedificiis que ibi adsunt vel fieri poterint undique, sicut melius continentur in lato et in alto atque in longo, et sicut melius Petrus Medici, vir meus, emit a Guilielmo de Areins in parrochia Sancti Martini Petralate sive adquisivit ab eodem prout continentur in instrumento inde confecto. Sicut melius dictam medietatem molendini cum omnibus aliis predictis Petrus Medici tenebat vel habebat, et sicut melius ad se spectabat aliquo modo vel iure, sic tibi et tuis eandem medietatem dicti molendini cum omnibus aliis predictis, tibi Bernardo Grossi et tuis vendo pro precio DCXL sol. malg., de quibus precepto mei et predictorum manumissorum persolvisti filiis Bernardi

Engilsendis XVIII libras minus tribus solidos mal., et Arnallo Olibe LXXX solidos mal., et Berengario de Ordeis CXXXV sol. mal., et dedisti mihi Alamande LX et VIII solidos mal., et ita complentur DCXL sol. mal., quos a te, prout superius scriptum est, numerando in solidum recepissee confiteor, renunciando excepcioni non numerate peccunie. Quos dictos denarios Petrus Medici vir meus olim defunctus, debebat dictis creditoribus racione quorum debitorum et pro aliis debitis que ipse Petrus Medici debebat, sicut continetur in testamento ipsius, me oportet hanc vendicionem facere, et etiam cognitum fuit mihi et predictis manumissoribus esse maiorem utilitatem infancium meorum et minus dampnum hanc vendicionem facere quam vendere operatorium de platea vel alium honorem quod et que dictus Petrus Medici vendi iussit in suo testamento pro suis debitis, et quicquid amplius ex predicto precio valet predicta vendicio vel valebit, totum tibi Bernardo Grossi et tuis dono et in eternum pro iamdicto precio diffinio, et sic de mea meorumque potestate et possessione et de iure meo ac dominio predictam vendicionem extraho et in tuam tuorumque potestatem et in tuum ius atque dominium illam traho sine omni retentu, et te ac tuos hodie penitus in corporalem possessionem induco, cedendo tibi et tuis omnes voces meas omniumque meorum infancium et raciones et iura ac omnes acciones ipsas reales et personales, sicut melius et sanius dici, scribi vel intelligi potest ad tuum tuorumque commodum et intellectum, renuncians ex certa sciencia omni iuri divino aut humano, scripto vel non scripto, generali vel speciali, per quod contra predictam vendicionem venire possem vel aliquid de predictis infringere vel revocare, et specialiter illi legi qua deceptis ultra dimidiam iusti precii subvenitur penitus renuncio, et convenio tibi et tuis bona fide quod in hoc te neque tuos non decipiam nec decipi paciar, sed semper integre iam dictam vendicionem bonam tibi et tuis faciam tenere et habere ac possidere quiete et in bona pace contra cunctos homines pro libero et francho alodio, et te semper ac tuos meis propriis expensis indemnes observare promitto in iudicio vel extra, et teneri tibi et tuis in perpetuum ab omni persona de eviccionem et de pena dupli et de certo dampno et fallimento atque gravamine quod culpa mea sive infancium meorum inde tibi vel tuis aliquo modo eveniret. Unde pro his omnibus supradictis singulis et universis faciendis, tenendis, adimplendis et nunquam infringendis vel mutandis, obligentur et teneantur tibi et tuis in perpetuum omnia bona mea et infancium meorum mobilia et immobilia, quecumque sint et ubicumque, presentia pariter et futura, ad tuum tuorumque intellectum, de quo obligamento ullo modo tibi vel tuis ius possit offerri nec questionem moveri ab aliqua persona. Insuper ego predicta Alamanda, quod contra supradicta non veniam nec veniri faciam ullo loco vel tempore, sed omnia rata et bona habeam et haberi faciam bona fide et sollempni stipulatione tibi et tuis promitto, tactisque sacrosanctis Dei Evangelis corporaliter gratis sine vi iuro.

Actum et hoc II nonas Augusti, anno ab Incarnacione Domini MCCXXIII.

S. Alamande, uxoris condam Petri Medici, que hec laudo et firmo,

firmarique rogo. S. Berengarii Targenove. S. Stephani Fornarii. S. Iausperti Barutelli. S. Guilielmi de Sancta Cruce. S. Arnalli Olibe, manumisorum predicti Petri Medici, qui hec laudamus et firmamus, firmarique rogamus. S. Raimundi de Ruira. S. Petri de Cloto. S. Guilielmi de Buadella. S. Bernardi de Ordeis, testium.

Andreas cognominatus Leochadionus, qui hoc rogatus (s. man.) scripsit cum litteris rasis et emendatis in XVIII linea. Raimundus presbiter, qui hic subscribo et hoc (s. man.) signum facio.

Una mà del s. XVII escrigué abans de les signatures de l'«scriptor» i notari: «No s'es fet per no saber.lo llegir y perque dit Llaudro diu val poch». Al dors, amb lletra del s. XVIII: «Per algu de Perelada». D'altra mà de la mateixa època: «Est acte es una venda que feu Arnalda, muller que fou de Pere Metja a favor de Bernat Gros, de un moli derruit, no fa per lo convent».

II

28 febrer (1231) 1232.

Bernat Esteve canonge de la Seu de Girona, fa donació als franciscans, en mà de Joan, *minister Ispanie*, d'una casa i terres situades al Mercadal de Girona, a fi que hi construeixin convent.

A.H.P.F., pergami original (53,5 × 30 cm.) Ed.: Lopez, p. 345, XI.

In caritate Dei et patientia Christi. Ego. Bernardus Stephani Gerundensis canonicus et publicus notarius gaudenti animo et spontanea voluntate, assensu et voluntate Domini G[uillelmi] Dei gracia Gerundensis episcopi et tocius Gerundensis ecclesie capituli, dono et offero Deo et sanctissime Virgini Marie et Sancto Francisco, confessori suo et conventui ordinis minorum, presentium scilicet et futurorum, ob remedium anime mee et patris et matris mee et Domini P[etri] regis Aragonie bone memorie et fratrum et parentum et amicorum et benefactorum meorum atque omnium fidelium christianorum, et etiam in presenti cum hac publica carta omni tempore valitura liberando trado in manu et potestate fratris Iohannis, ministri Ispanie, in ordine et conventu minorum totum meum mansum sive domos integre et totum meum ortum integre de Mercatallo: que omnia teneo per Gerundensem ecclesiam, que etiam affrontant ab oriente in alodio eiusdem ecclesie, et in alio meo orto, qui est alodium Sancti Felicis, a meridie in carreria sive in carreriis, ab occidente Sancti Felicis, a meridie in carreria sive in carreriis, ab occidente similiter in alodio Sancte Marie vel in tenedone R[aimundi] de Mercatallo, a circio in rego vel in alodio Sancte Marie, ultra regum, cum exitibus et ingressibus et pertinentiis et tenedonibus et domibus et arboribus diversorum generum, et cum omnibus aliis in eis habentibus eisque qualicumque

modo pertinentibus, et cum omnibus proprietatibus sive integritatibus suis, et ut melius dici vel intelligi potest, ad utilitatem et commodum iam dicti ordinis minorum, sic Domino Deo et sanctissime Virgini Marie, matri eius et Sancto Francisco, confessori suo in perpetuum dono et offero, et irrevocabiliter trado, tali videlicet modo, quod fiat ibi ecclesia et monasterium ad honorem Dei et sanctissime Virginis Marie et omnium sanctorum in honore et nomini Sancti Francischi; et sit in ecclesia illa altare beate Marie, ad quod altare ego, Bernardus Stephani predictus, dono et offero ad quamdam lampadam ardendam, scilicet nocte et die, illas domos, quas habeo apud Mercatallum in carreria merdiana, iuxta domos Sancte Elene in alodio domini Regis, qui ibi accipit pro brevi unum obolum. Et volo, et rogo atque supplico quod fratres ordinis minorum faciant in perpetuum assiduam residenciam in prefato loco ad servitium Dei faciendum et sanctissime Virginis Marie et Sancti Francischi et omnium sanctorum, et ad salutem omnium fidelium christianorum, tam vivorum videlicet quam et defunctorum; et habeant predicta omnia et teneant et possideant nunc et in perpetuum per infinita seculorum secula. Amen.

Item rogo atque humiliter supplico, amore Dei, et gloriose Virginis Marie et intuitu pietatis et misericordie, quod fratres residentes in supradicto loco faciant specialem commemorationem singulis annis in die anniversarii mei pro anima mea et patris et matris mee in perpetuum.

Et nos, Guillelmus Dei gracia Gerundensis episcopus et totum Capitulum Gerundense ad honorem Dei et gloriose Virginis Marie et Sancti Francischi et omnium sanctorum per nos et per omnes successores nostros, ob remedium et salutem animarum nostrarum, et etiam predecessorum ac successorum nostrorum, donamus et laudamus atque irrevocabiliter in perpetuum concedimus prefata omnia fratribus ordinis minorum per francum alodium.

Si quis hoc rumpere voluerit, non valeat, sed sola presumptione iram Dei Patris omnipotentis incurrat, et cum Iuda proditore damnatus in inferno portionem suam accipiat.

Actum est hoc II Kalendas Marcii anno Domini MCCXXX primo.

S. Guilielmi, Dei gracia Gerundensis episcopi. Guilielmus de Montegrino, Gerundensis sacrista, subscribo. Guilielmus de Solario, Gerundensis ecclesiae canonicus. S. Guilielmi de Cartiliano. Raimundus de Avinione, Gerundensis ecclesie canonicus. Guilielmus de Pineto. Ego Marchesius, Gerundensis ecclesie presbiter canonicus iudexque ordinarius, subscribo. Bernardus de Chexanis, Gerundensis canonicus. Berengarius de Locustaria, presbiter et thesaurarius. Ego Bernardus Curtesius, Gerundensis ecclesie presbiter canonicus subscribo. Ego Ioannes presbiter et canonicus subscribo. Hoc probat Arbertus dictus sacrista secundus.

Bernardus de Oscha, qui hoc scripsi mandato Bernardi Stephani Gerundensis canonici et publici notarii. Bernardus Stephani, Gerundensis canonicus et publicus notarius, subscribo, laudo atque in perpetuum confirmo (s.man.).

III

27 març 1234.

Ramon de Montroig, ardiaca de Girona i preposit d'Agost a la Seu, fa donació a la casa dels franciscans de Girona d'una peça d'hort situada al Mercadal d'aquesta ciutat a fi de fer-ne carrer, amb reserva de dret de pas per Arnau de Bescanó, a qui és establert l'esmentat hort.

A.H.P.F., pergami original (62 × 19 cm.). Ed.: López, p. 347, XII.

Sit notum cunctis quod nos, Raimundus de Monterubeo Gerundensis archilevita et prepositus mensis Augusti, assensu et voluntate Domini G[uillelmi] Dei gracia Gerundensis episcopi et tocius eiusdem Capituli per nos et per omnes nostros successores, amore Dei et intuitu pietatis et misericordie, ob remedium animarum nostrarum et predecessorum et successorum nostrorum, donamus, laudamus atque concedimus Deo et domui Sancti Francisci et ordini minorum in perpetuum quandam partem illius tabule orti quam A[rnaldus] de Bascanone tenet per preposituram mensis augusti apud Mercatallum circa carrariam versus meridiem, scilicet que tendit de rivo Undaris ad dictam domum fratrum minorum, sicut terminatum est. Quam partem predicte tabule orti dicti fratres addant ad dictam carrariam, et quilibet inde transire valeat, sine contradimento alicuius; et faciant dicti fratres in directo vel linea dictorum terminorum fieri parietem petre et calcis de altitudine unius comunis hominis cum quodam portali quo dictus A[rnaldus] de Bascanone et sui possint habere in dicto orto egressum et regressum ad libitum suum; et sic dicti fratres minores habeant dictam carrariam libere in perpetuum sine contradimento et impedimento alicuius. Nos autem, propter dictam partem quam de dicta tabula orti dictis fratribus minoribus damus, per nos et per omnes nostros successore diffinimus et remittimus dicto A[rnaldo] de Bascanone et omnibus suis in perpetuum terciam partem unius porchi canonicalis, quam pro censu dicti orti nobis dari tenetur, ita quod de cetero non teneantur nobis nec successoribus nostris dare pro censu dicte tabule nisi tantum duas partes dicti porchi; et sic fiat in perpetuum sine contradimento alicuius.-- Et ego, Arnaldus de Bascanone, per me et per omnes meos laudo et concedo hec omnia supradicta. Si quis contra hec superius scripta ad irrumpendum venerit, non valeat.

Actum est hoc VI Kalendas Aprilis anno Domini MCCXXX quarto.

Raimundus de Monterubeo, Gerundensis archilevita et prepositus Augusti. Hoc probat Arbertus dictus sacrista secundus. S. Guilielmi Dei gracia Gerundensis episcopi. Ego Guilielmus de Montegrino, Gerundensis sacrista, subscribo. Ego Raimundus de Albuciano, Bissullunensis archidiaconus, subscribo. Ego E[rmengaudus] de Cerviano, Impuritanen-

sis archidiaconus, subscribo. Ego Raimundus de Basso, abbas Sancti Felicis Gerunde, subscribo. Petrus de Caciano, Gerundensis precentor. Guilielmus de Cartiliano. Guilielmus de Pineto. Ego Bernardus Gaufridi subscribo. S. Bernardi de Chexanis. Ego Petrus de Cistella, presbiter canonicus ecclesie Gerundensis, subscribo. Raimundus de Avinione, Gerundensis canonicus. Ego Bernardus de Belestar, presbiter et canonicus, subscribo. Ego Guilielmus de Turno subscribo. Berengarius de Locustaria, presbiter et canonicus. Bernardus de Villafredario presbiter. S. Guilielmi de Corneliano, Gerundensis ecclesie canonici. Guilielmus de Solario, Gerundensis ecclesie canonicus.

Raimundus de Oscha, qui hoc scripsi mandato Bernardi Stephani, Gerundensis canonici et publici notarii. Bernardus Stephani, Gerundensis canonicus et publicus notarius, subscribo.

IV

16 desembre 1249.

Bernat Ramon de Déu ven als franciscans de Girona, en mà del guardià Ramon de Castelló, una part del seu hort, dit de Fontanilles, a fi que sigui pati del convent, amb reserva de poder edificar a la part restant del mateix hort, pel preu de 150 sous bar. de tern.

A.F.P.F., pergami original, carta partida (33 × 29 cm.). Hi ha còpia de 1332 (61 × 20 cm.), del notari Ramon Viader de Girona, autoritzada pel jutge ordinari de la mateixa ciutat, Ramon de Gornal: *Ibid.*, num 4a.

Sit notum cunctis quod ego, Bernardus Raimundi de Deo, per me et per omnes meos presentes atque futuros vendo, et cum hoc publico instrumento omni tempore valituro liberando trado Deo et domui fratrum minorum in perpetuum, in manu et potestate de vobis, fratre Raimundo de Castilione, guardiano eiusdem domus, quamdam partem illius mei orti vocati de Fontaniliis, quem habeo iuxta domum fratrum minorum sicut est divisa et terminata, de carraria versus circium usque ad terminos ibi positos versus meridiem, et usque ad carrariam versus occidentem, et usque ad ortum Salamonis, filii Vitalis de Dulcia, versus orientem, et ad faciendam ibi plateam et carrariam et spatium sive *pati* ad opus dicte domus et nichil aliud, prout melius dici vel intelligi potest ad commodum et utilitatem dicte domus. Sic dictam partem illius mei orti, ut supra dicitur, vendo et trado in perpetuum predicte domui fratrum minorum pro precio centum quinquaginta sol. bar., quos de elemosinis dicte domus recepissee conficteor, de quibus recognosco me inde esse bene paccatum, renunciando excepcioni non numerate peccunie. Et si amplius valet dicta

vendicio dicto precio vel valebit, totum gratis et ex certa sciencia dicte domui in perpetuum dono donacione inter vivos, renunciando expresse auxilio et beneficio illius legis qua deceptis ultra dimidiam iusti precii succurritur, et etiam exceptioni doli et metus, et accioni in factum et restitutioni in integrum, et omni alio iuri scripto vel on scripto mihi et meis circa predicta competenti vel competituro. Et ideo predictam partem dicti orti sub forma superius expressa traho et eicio de meo iure, dominio et potestate, et in dominium et ius ipsius domus mitto, et vos, fratrem Raimundum de Castilione predictum inde in corporalem et vacuam possessionem ratione dicte domus mitto et induco, ad omnes voluntates dicte domus perpetuo faciendas sine aliquo retentu, quem ibi vel inde non facio, omnibus meis vocibus et rationibus et omnium meorum inde perpetuo extinctis et penes dictam domum translatis et remanentibus. Et convenio predictae domui et fratribus eiusdem loci presentibus et futuris per me et meos predictam vendicionem supra factam, habere et tenere in pace, et esse deffensorem et guarent contra cunctam viventem personam, et de eviccione et de omni interesse obligo dicte domui et fratribus eiusdem loci presentibus et futuris me et heredes meos et successores et omnia mea bona et iura habita et habenda ubique. Hanc vero vendicionem vobis facio, salvo tamen iure ecclesie Gerundensis in aliis, et est certum quod non teneor dicte domui et fratribus eiusdem de eviccione et interesse si ecclesia Gerundensis vel aliquis nomine ipsius aliquid in predicta vendicione exigerent. Excipio tamen a predicta vendicione, et mihi et meis in perpetuum retineo quod ego et mei possumus facere in tenedone residui orti mihi remanentis parietes et domos de abisso usque ad celum et portalia et fenestras et *ambans*, scilicet de tegulata tantum que sint VII palmorum in latitudine super carraria sine pilario et furchis, qui non sint firmati et fixi in carraria, et quod nullo tempore in dictis *ambans* possit fieri *sustre* vel postatum nec aliquid aliud, per quod desuper possit aliquis ire, nisi tantum ad aptandum tegulata et stillicidia ipsarum domorum, et de illis *ambans* cadant et discurrant versus circium in carrariam, et preterea possint facere tabulas V palmorum in latitudine in predicta carraria, que tabule sint et stent iuxta parietem dictarum domorum, et ego et mei habeamus in perpetuum introitum et exitum per dictam carrariam et plateam et spacium sive *pati* ad opus ipsarum domorum; et quod regeria que modo transit extra ipsum hortum in carrariam versus circium, transeat de longo in longum iuxta parietem qui ibi factus fuerit in carraria iuxta terminos ibi fixos, et quod ego et mei habeamus transitum regerie taliter quod aqua exire non possit nec dare aliquod dampnum in carraria, et quod possumus facere super illam regeriam aquarias in parietibus ad opus aquarum clararum et aliorum nitidorum, que cadant et discurrant in illa regeria, sine lesione tamen aliqua ipsius carrarie.

Actum est hoc XVII Kalendas Ianuarii anno Domini MCCXL nono.

Bernardus Raimundi de Deo, subscribo, Ego, frater Bernardus, Gerundensis episcopus, subscribo. Ego Guilielmus de Montegrino, Gerundensis sacrista, subscribo. Ego Arnallus de Olivis, presbiter de capi-

tulo Gerundensi et prepositus mensis Madii, subscribo. Ego Guilielmus de Cartiliano, Gerundensis archilevita, subscribo. S. Petrus de Castro-novo, Gerundensis canonicus. Ego Bernardus de Gallis¹ subscribo. Ego Raimundus, abbas Sancti Felicis Gerunde, subscribo. Raimundus Berengarii, Gerundensis canonicus, qui hoc firmo. S. Petrus de Requesendo, Gerundensis canonicus. Ego Raimundus de Albuciano, Bisullunensis archidiaconus, subscribo. Bernardus de Falgeriis, presbiter de capitulo Gerunde. Ego Gaufridus de Terrascia, Impuritanensis archilevita, subscribo. S. Arnaldus de Miniana, Gerundensis canonicus. Raimundus de Avinione, Gerundensis canonicus. Ego Guilielmus de Colonico, presbiter, subscribo. Ego Guilielmus Raimundus de Avinione, Gerundensis canonicus, subscribo. Ego Guilielmus Bernardus de Sancto Romano, canonicus Gerundensis, subscribo. Berengarius de Locustaria, sacrista secundus. Ego Bernardus de Monellis, Silve archidiaconus, subscribo. Ego Bernardus de Cerviano, Gerundensis precentor, subscribo. S. Michaelis de Sancto Petro. S. Petrus de Navata. S. Guilielmi Gaufridi, presbiteri de capitulo Gerundensi. Ego Bernardus de Belestas, presbiter Gerundensis capituli, subscribo. S. Iacobi de A. de Olivis, testium. S. Bernardi de Chexanis, Gerundensis canonicus. Dalmacii de Petracisa, Gerundensis canonicus. Ego Ioannes de Sancta Leocadia, presbiter de capitulo Gerundensi, subscribo. Guilielmus de Villanova. Ego Bernardus de Villacerto subscribo. Ego Bernardus Isarnus, presbiter de capitulo Gerundensi, subscribo. Ego Bernardus de Saltu, presbiter et thesaurarius, qui hoc firmo. S. Alamandi de Aquaviva, Gerundensis canonici, qui hoc firmo. Ego Bernardus de Palacio, Gerundensis canonicus, subscribo. Ego Guilielmus de Turno subscribo.

Arnallus de Sancto Martino, qui hoc scripsit mandato Bernardi de Vicco, publici Gerunde notarii, cum litteris rasis et emendatis in II linea, ubi dicitur *guardiano*, die et anno quo supra. Ego Bernardus de Vicco, publicus Gerunde notarius, subscribo.

(Continuarà)

¹ Lectura dubiosa.

Les signatures, excepte les dels testimonis Miquel de Sant Pere, Pere de Navata i Jaume d'Olives, són autògrafes.